

O čom boli prezidentské voľby 2004?

Alica Abou El Kas

Slovenský politický a spoločenský život v posledných týždňoch zažil ďalšie veľmi zaujímavé voľby. Zaujímavé nielen preto, že v nich opäť nešlo iba o jednoduchý výber vhodnej osoby pre post hlavy štátu.

Ako to je už pre Slovensko skoro symptomatické, vo voľbách zviadli súboj nielen politické a občianske osobnosti, ale najmä opäť politické strany s ich želaním riešiť voľbou budúceho prezidenta svoje koalíčné a koalíčno-opozičné súboje o moc, o voličov a o ich podporu.

Boli významné pre všetky zúčastnené, aj nezúčastnené strany: pre politikov, aj politické strany, pre samotných kandidátov, pre občanov, pre politológov a takisto pre zahraničných politikov a komentátorov a tiež pre formovanie samotného politického systému na Slovensku. Ich výsledky sú mnohovravné a majú mnohostranný význam pre všetky tieto skupiny.

Výsledky volieb (ale aj referenda) jasne ukázali, že sa skončila 10-ročná etapa v Slovenskej politike, poznačená jednou veľmi viditeľnou črtou, a to určitým súbojom dvoch veľmi vyvážených síl. Jednu predstavoval Vladimír Mečiar a ním vedené HZDS a druhú koalícia strán kopírujúcich zhruba dnešnú vládnu koalíciu, na čele s SDKU.

Táto prvá etapa sa skončila preto, lebo definitívne prehrali obe súperiace strany. Vladimír Mečiar utrpel definitívnu porážku, takú istú však utrpel aj jeho politický protiklad Eduard Kukan, a s nimi aj strany, ktoré obaja kandidáti reprezentujú. Práve v tomto fakte spočíva počiatok druhej etapy formovania slovenského politického systému, pretože bude mať veľmi hlboké dôsledky pre všetkých dôležitých aktérov v slovenskej politike.

Pozrime sa ale bližšie o čo vlastne komu vo voľbách išlo a čo pre neho znamenajú ich výsledky.

Každá politická strana, ktorá vyjadrovala podporu niektorému kandidátovi, okrem motívu dosadenia svojho reprezentanta, mala takto možnosť overiť si svoj voličský potenciál.

Mohli by ste namietat', že prezidentské voľby sú predovšetkým o osobnostiach. Áno, súhlasím, malo by tak byť, zároveň je úplne jasné, že tieto voľby o nich celkom neboli a ani nemohli byť. Ani nie preto, že by občania nechceli vyberať na základe osobných kvalít kandidátov, ale preto, že samy politické strany zvädzajú medzi sebou týmto spôsobom súboje.

Voliči však vyjadrili nad týmto štýlom znechutenie buď tým, že nešli voliť, alebo tým, že voliť išli a vybrali svojho favorita, či už pre jeho osobné kvality, alebo kvôli výberu menšieho zla, alebo vyjadrili svoj postoj vhodným prázdnym lístkovi. V každom prípade vyjadrili, že svoj názor na vec každopádne majú, a že sú pripravení na to, aby sa v štýle politiky niečo zmenilo.

To je ten signál a odkaz pre politické strany, že v budúcich parlamentných voľbách by malo už ísť o niečo viac. Nie iba o súboj o to, kto má väčšie svaly, ale o to, kto má najlepšiu predstavu o tom, ako čo najlepšie riadiť krajinu.

O to by sa mali pred voličmi predbiehať, a snažiť sa svoju víziu čo najlepšie predstaviť. Voliči by na to, podľa výsledkov týchto volieb, mali už byť pripravení.

Je rad na politických stranách ako sa zhostia tejto úlohy a pričinia sa o kultúrnejší spôsob politického boja a teda o formovanie stabilného politického systému. To všetko sa prejaví už vo voľbách v roku 2006.

Takéto signály bystrí politici zaregistrovali už pred voľbami, a najmä pred referendom, a preto sa k voľbám postavili aj ako ku spôsobu, ako nájsť alebo vybrať svoju budúcu stratégiu v parlamentných voľbách.

Tak napríklad kandidatúra Vladimíra Mečiara za HZDS bola účelová z viacerých uhlov pohľadu, a vonkoncom v nej nešlo iba o obsadenie postu hlavy štátu.

V prípade zvolenia Vladimíra Mečiara do prezidentského kresla, by nastúpila na rad možná realizácia ďalšieho plánu tým, že by z tohto postu mohol Mečiar:

1. zohrať úlohu pri páde vlády a zostavení novej na čele s HZDS ako s víťazom volieb (2002),
2. z postu prezidenta pripravovať pôdu pre HZDS v ďalších parlamentných voľbách, a hľadať spôsoby ako získať partnerov pre vytvorenie budúcej vlády.

Ak by nebol zvolený, bol by to: veľký dôvod na hľadanie novej stratégie do budúcich volieb aspoň hromadné preverenie voličského potenciálu.

Zrealizovala sa v tomto prípade druhá alternatíva a Vladimír Mečiar zvolený nebol. Takisto je všetkým politikom v HZDS, a aj samotnému Mečiarovi po preverení voličov jasné, že s jeho osobou už prestáva rátať stále viac voličov HZDS, ale strane ako takej by dôveru prejavili mohli. Vyplýva to z podpory bývalého čelného predstaviteľa vo finále volieb. Taktiež o tom svedčí aj nárast relevantnosti vyjadrení iných predstaviteľov HZDS na úkor jeho predsedu. Je tu teda badateľný posun aj v samotnom HZDS, kedy oponentov Vladimíra Mečiara pribúda a voľby boli spoľahlivým spôsobom, ako overiť, aký majú na jeho osobu názor voliči.

Je úplne jasné, že vedenie najväčšej strany na Slovensku si závažnosť týchto výsledkov všimla, a možno aj preto chodí Vladimír Mečiar pred kamerami zachmúrený a nahneváný.

Je iba otázkou času a stratégie, kedy HZDS predstaví nového lídra, ktorý bude kopírovať a presadzovať už spomínané nové spôsoby. Dôvod je úplne jednoduchý. HZDS má ešte veľkú šancu a veľké predpoklady byť dôležitým hráčom, iba ju nesmie premeškať. Je veľmi vhodná doba na to, aby do budúcich volieb stihlo predstaviť svoju novú víziu a personifikovať ju v osobe nového predsedu, získať potenciálnych partnerov a tak sa definitívne upevniť na politickej scéne.

Tieto zámery sa napokon už aj veľmi viditeľným spôsobom začali realizovať prakticky ihneď po voľbách, kedy sa v podstate celá strana dištancovala od počínania si svojho predsedu pri definovaní povolebného postoja k víťazovi Ivanovi Gašparovičovi.

Viditeľný postoj prišiel napokon aj zvonku, od strany SMER tým, že Robert Fico vyjadril veľkú ochotu a chuť spolupracovať s HZDS, avšak bez Mečiara.

V neposlednom rade je dôležité, že HZDS má koho k spolupráci ponúknuť. Osoby ako Viliam Veteška, Dušan Jarjabek a ďalší sú pre rokovania s ostatnými politikmi považovaní za prijateľných. Viliam Veteška je priam vylepšenou verziou Vladimíra Mečiara, kedy stále vyjadruje energickosť, dôvtip, ráznosť, ale aj charizmu, aké má Vladimír Mečiar, je však omnoho väčší diplomat, a najmä je ochotný bez emócií zhovárať sa aj s novinármi, aj s inými politikmi, čo je v politike nevyhnutnosť.

Pozrime sa ale aj na ďalšie dôležité strany. SMER podporoval víťazného kandidáta tiež z viacerých pragmatických dôvodov.

- overiť si svoj voličský potenciál, podobne ako v prípade HZDS,
- zaistiť si určitým spôsobom možnosti ovplyvňovať chod politiky a moci.
- získať prípadných nových voličov, a vyjadriť takto svoju aktivitu a široké spektrum pôsobnosti.

A čo v prípade SDKU? Prvoradým cieľom bolo presadenie kandidáta, potom zistenie preferencií. Odkaz neísť voliť, ktorý poslalo voličom v druhom kole bol pragmatický nielen z dôvodu, že si na tomto poste nepredstavovali ani jedného z kandidátov, ale aj z obavy, že by

tak dalo SDKU svojim voličom odporúčanie ísť voliť SMER, alebo aspoň vyjadrenie sympatie s politikou SMERu k budúcim voľbám.

Mnohí však mohli chápať takéto „nevyjadrenie“ sa formou odporúčania neísť voliť za veľmi nešťastné, pretože sa môže interpretovať aj ako pokryteckosť v otázke účasti na voľbách, alebo ako neexistenciu názoru o tom, kto z finálnych kandidátov by bol lepším prezidentom. Ostatné koalíčné strany v podstate kopírovali počínanie SDKU.

Tieto voľby boli pre začiatok novej etapy politiky dôležité hneď z viacerých hľadísk.

Bolo skoro až symbolické načasovanie prezidentských volieb ani nie mesiac pred vstupom Slovenska do EÚ, pretože aj touto udalosťou sa pre Slovensko začína úplne nová kvalitatívne odlišná etapa.

A ďalej, ich výsledky dávajú tušiť, akým smerom sa bude v budúcnosti uberať správanie sa voličov pri výbere vo voľbách, a tiež sa dá predvídať vývoj na poli politických strán, a tým celého systému.

V krajinách s dlhšou parlamentno-demokratickou tradíciou sa postupom času vždy sformuloval určitý systém, ktorý má s malými obmenami svoj kolobeh. Máme na mysli systém dvoch, troch, či viacerých politických strán s dlhou tradíciou, ktoré sa striedajú pri moci a vytvárajú medzi sebou určité zaužívané koalície.

Tak aj u nás možno badať formovanie takéhoto stabilného systému. Pritom tento vývoj logicky kopíruje aj vývoj mimo Slovenska.

Ktoré strany budú u nás teda hrať aj v budúcnosti úlohu? V prípade HZDS sme už vývoj načrtli, a dá sa očakávať, že bude jedným z hlavných aktérov na poli politických strán aj v budúcnosti.

V prípade SMERu je to podobne najmä pre širokú ideologickú bázu, ktorá je blízka veľmi širokej vrstve obyvateľov. Strany s podobnou agendou majú podporu aj v krajinách EÚ (sám Robert Fico rád prirovnáva SMER k Blairovej variante „tretej cesty“ vo Veľkej Británii).

Vo všeobecnosti platí, že strany s príliš úzkou platformou agendy – ako sú národné strany, alebo etnické strany sú iba doplnkovým hráčom pre strany, ktoré majú celkovú predstavu o tom, ako treba riadiť všetky oblasti štátnej správy. To je ideológia, ktorá má najväčší potenciál v budúcnosti uspieť. Najdôležitejšou sa stáva pre ľudí totiž otázka blahobytu a životnej úrovne, budú teda voliť toho, kto im dokáže, že im ich vie zabezpečiť. V celej európskej únii je badať počiatok syndrómu byrokratického spôsobu správy s orientáciou na ekonomické ciele.

Je veľký predpoklad, že strany s príbuznými alebo podobnými programami sa budú musieť začať zjednocovať, pretože inak sa k moci nedostanú a systém: „ja s tebou už nesúhlasím, a preto vytvorím novú stranu a tak sa dostanem nabudúce ja sám k moci“ postupne u nás prestane platiť. Takýmto spôsobom sa postupne vyprofilujú životaschopné subjekty, ktoré sa budú vo vláдах striedať.

To je aj cesta pre SDKU a ďalšie kresťanskodemokraticky orientované strany. Inak zostanú odkázané na čiastkovú spoluprácu s týmito väčšími subjektmi.

Všetky ostatné strany budú zohrávať iba malé, parciálne úlohy v podobe partnerov do počtu.

Strany typu ANO, alebo SOP síce z času na čas vstúpia do pozornosti, ale vždy maximálne na jedno volebné obdobie.

O ľavicovej politike na Slovensku je pravdepodobne už rozhodnuté, aj keď ešte vždy dobrý program a integrácia ľavicových síl do jednotného zoskupenia môže zohrať dôležitú úlohu.

Všetky tieto východiská však budú závisieť aj od ekonomického a zahraničnopolitického vývoja v otázkach vojny a mieru, a tiež od určitých nepredvídateľných faktorov.

Vonkoncom však neplatia slová politikov dnešnej koalície o „politickej smrti“ HZDS po neúspešných prezidentských voľbách, alebo SMERu po neúspešnom referende. Ak sa vôbec

v politike dá niečo také tvrdiť, skôr sa k tomu približujú práve autori výrokov, pokiaľ si neuvedomia zmeny, ktoré sa na Slovensku do budúcich volieb črtajú.